

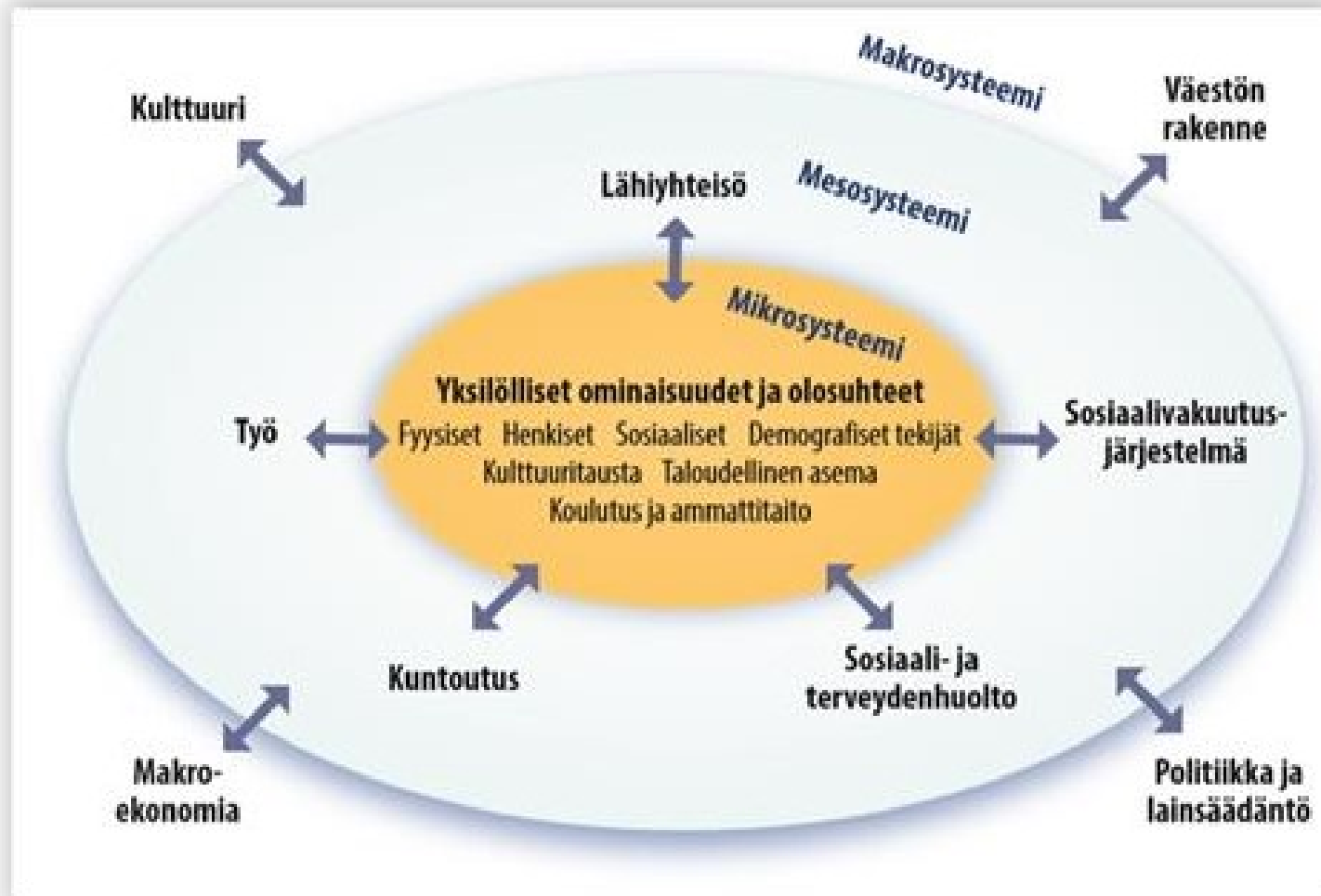

Aikuisten työkyky mielenterveyden näkökulmasta

Tulevaisuuden sote-keskusohjelman kansallinen verkostopäivä 16.2.2022

Käsitteellinen kartta työkyvyn osa-alueista

Terveys ja hyvinvointi:

- kansanterveysongelmat
- työelämän muutokset, työolosuhteet
- osallisuus, syrjimättömyys, kotoutuminen
- eriarvoisuus

Väestöryhmät:

- työttömät
- osatyökykyiset
- maahan muuttaneet
- vähemmistöt ja hauraassa asemassa olevat

Lähde: Juvonen-Posti ym. 2021

Strategiat ja ohjelmatyö työkyvyn edistämiseen liittyen

Työ ja työkyky

- Valtioneuvoston periaatepäättös [Työterveys 2025 – yhteistyöllä työkykyä ja terveyttä](#) 2017 (TTL)
- [Työn ja työhyvinvoinnin kehittämisohjelma](#) Työ 2030 (TTL)
- [Työelämän mielenterveysohjelma](#) 2020-2022 (TTL)
- [Työkykyohjelma](#) STM/TEM 2019-2023 (THL-TTL-yhteistyö)
- [Kestävän kasvun ohjelma](#), mm. tavoite nostaa työllisyysastetta

Työikäisten hyvinvoinnin, terveyden, toimintakyvyn ja turvallisuuden edistäminen ja palvelut

- Valtioneuvoston periaatepäättös [Hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistäminen 2030](#)
- [Kansallinen mielenterveysstrategia](#) 2020-2030
- [Päihde- ja riippuvuusstrategia](#) vuoteen 2030
- [Koti- ja vapaa-ajan tapaturmien ehkäisyn ohjelma 2021-2030](#) (& työtapaturmien ehkäisy)
- [Tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskus -ohjelma 2020-2022](#)
- [Kansallinen ikäohjelma](#) vuoteen 2030

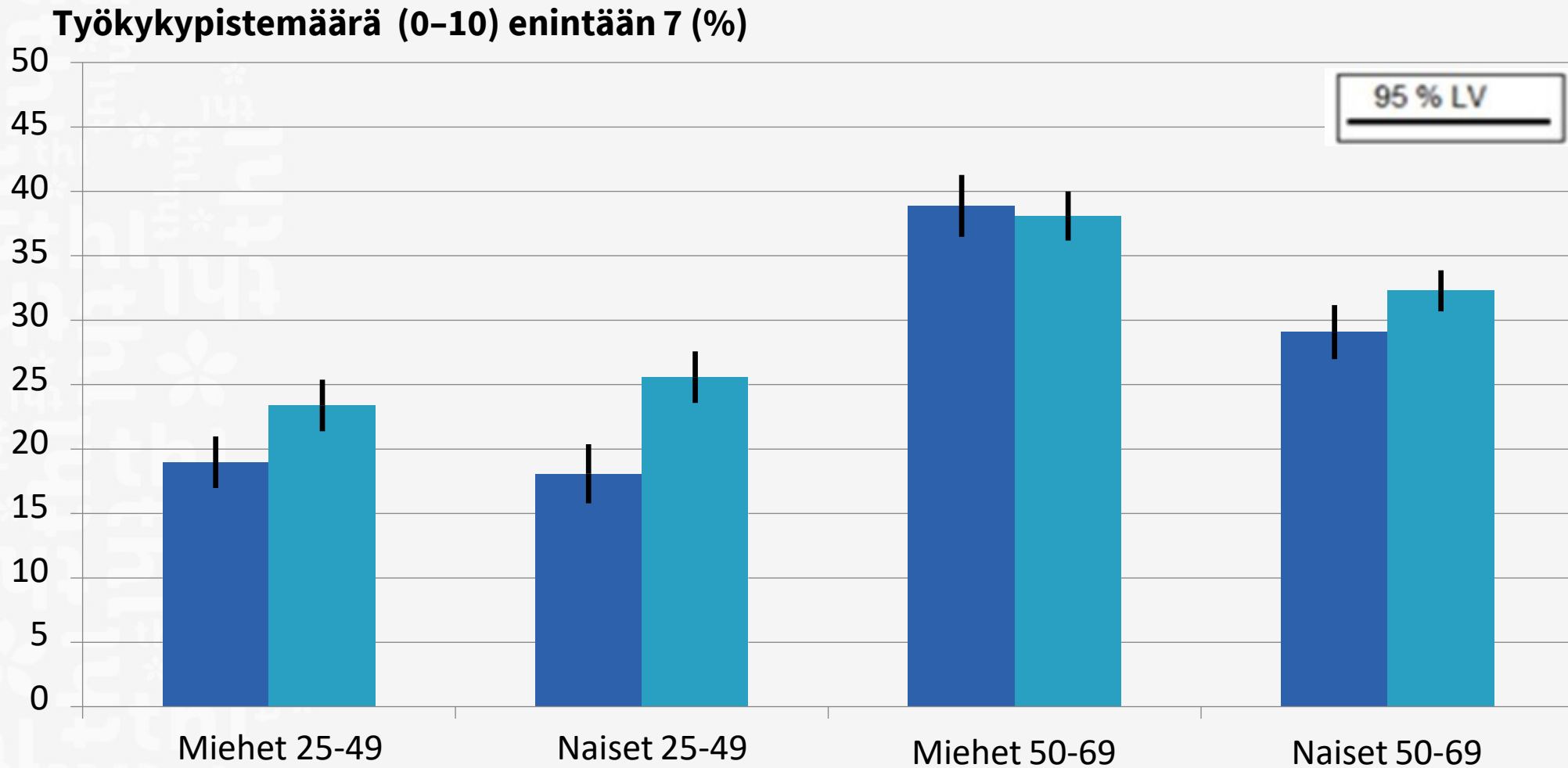
Itse koettua työkykyä heikensivät vuonna 2000 eniten masennus ja selkäsairaudet. Positiiviset kokemukset työstä näyttivät turvaavan työkyvyn säilymisen. (Työkyvyn ulottuvuudet 2006)

Mitä väestön työkyvystä ja mielenterveydestä tiedetään?

Työkykynsä heikentyneeksi arvioivien osuus:
Sote-arvioinnin (KUVA) indikaattori
Alueellisten hyvinvointikertomusten minimitietosisällössä

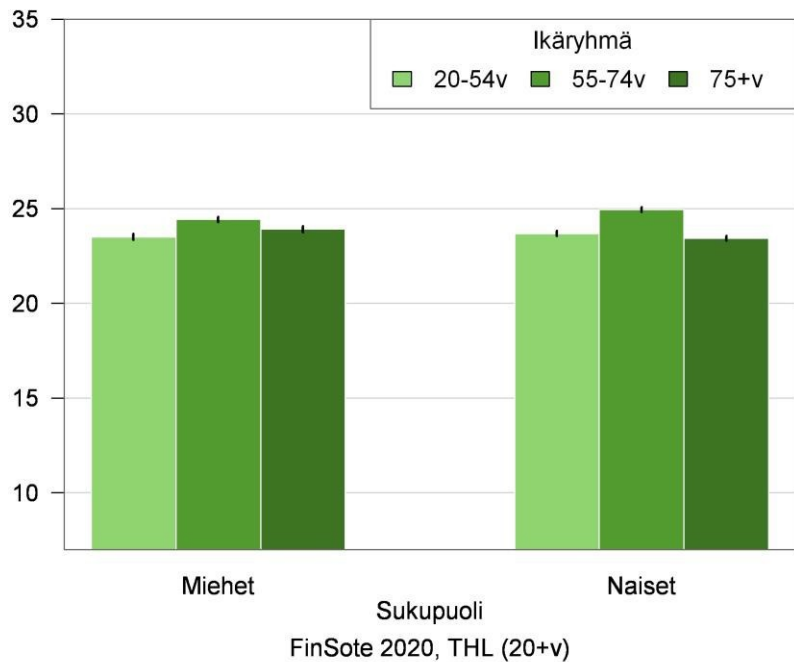
FinSote-tutkimusten mukaan 25–49 -vuotiaiden naisten työkyky heikkeni jaksolla 2018–2020

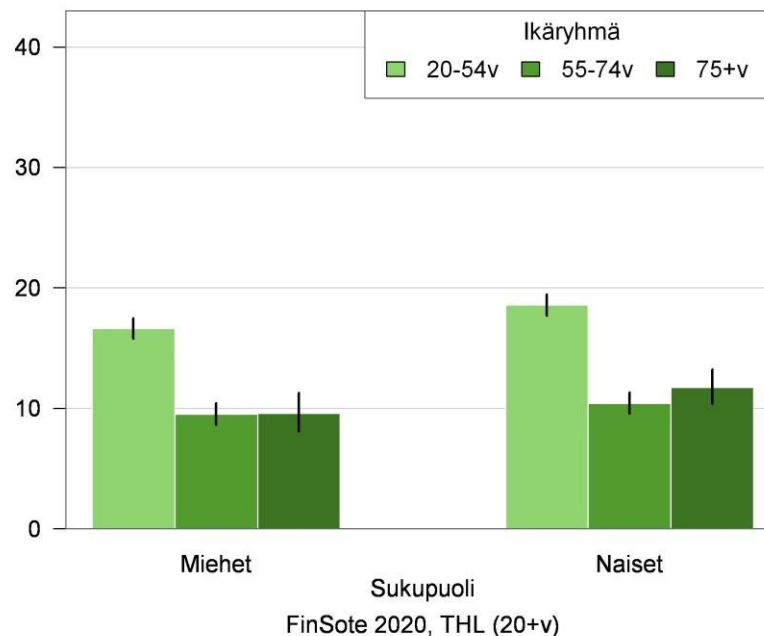
Lähde: FinSote 2017-2018, FinSote 2020, THL

Huomio nuorten aikuisten mielenterveyteen

Positiivinen mielenterveys (SWEMWBS) -mittarin pistemäärä (keskiarvo)
Koko maa

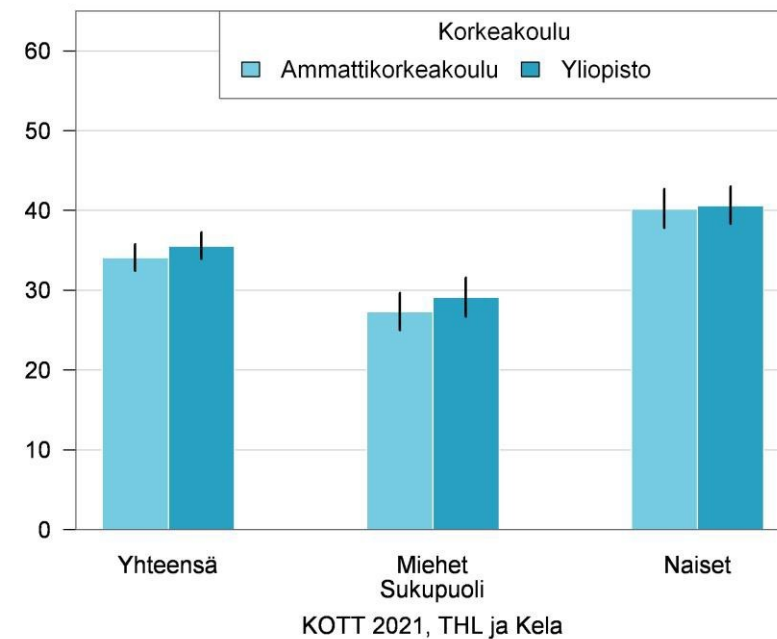

Psyykkisesti merkittävästi kuormittuneet (%)
Koko maa

Psyykkisesti kuormittuneet
MHI-5 $\geq$ 52

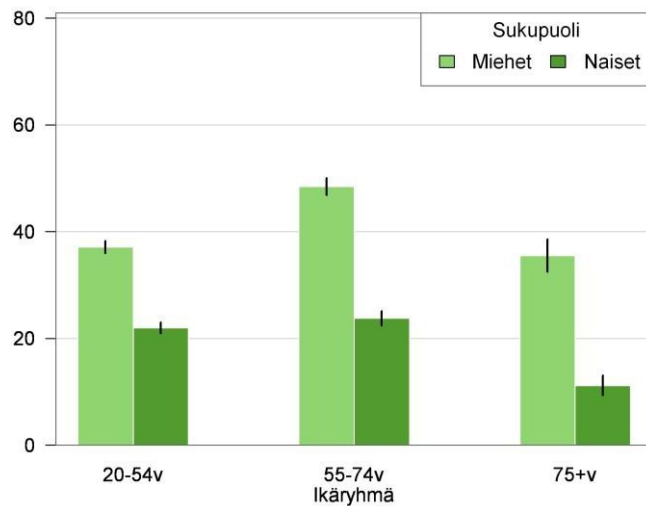
Kliinisesti merkittävän psyykkisen kuormittuneisuuden yleisyys (%)

Alkoholin liikakäyttö ja kannabiksen käyttö

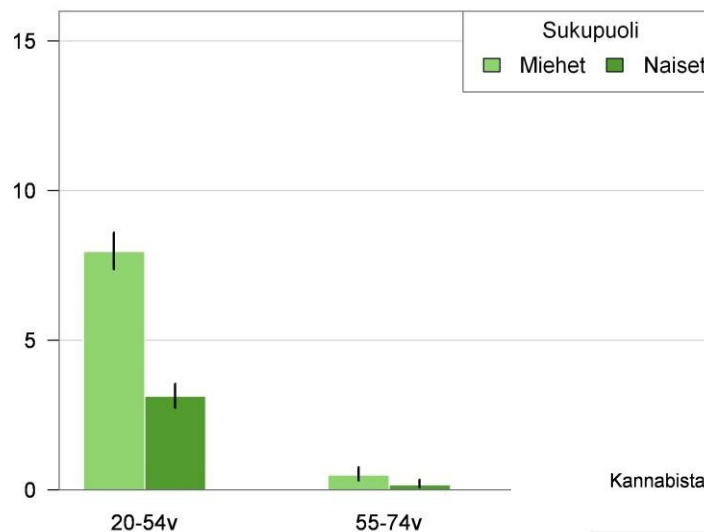
Koronavaikutukset:
Alkoholin
riskikäyttäjien
kulutus
lisääntymässä?

Alkoholia liikaa käyttävät (AUDIT-C) (%)
Koko maa

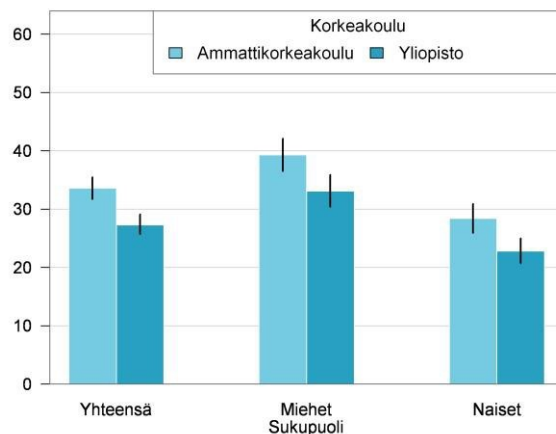
FinSote 2020, THL (20+v)

Kannabista 12 viime kk aikana käyttäneet (%)
Koko maa

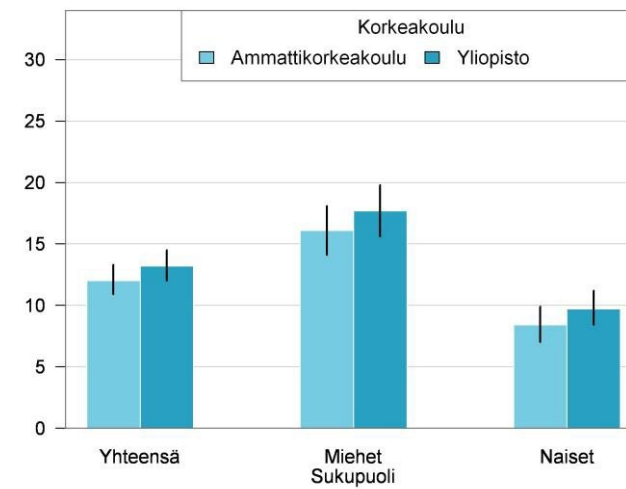
FinSote 2020, THL (20-74v)

Alkoholia liikaa käyttävien osuus (AUDIT-C) (%)

KOTT 2021, THL ja Kela

Kannabista 12 viime kuukauden aikana käyttäneiden osuus (%)

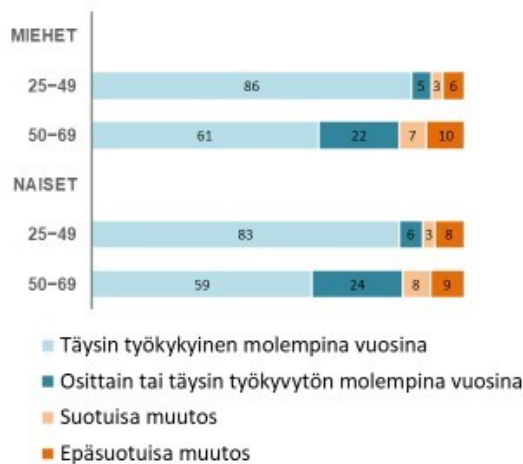

KOTT 2021, THL ja Kela

Erityisesti psyykkisesti kuormittuneiden koettu työkyky heikkenemässä? Vertailussa tilanne vuonna 2017 ja koronapandemian toisen aallon aikana 2021

FinTerveys-seurantatutkimuksen mukaan jaksolla 2017–2020 itse arvioitu työkyky heikkeni etenkin 25–49-vuotiailla naisilla sekä enintään keskiasteen tutkinnon suorittaneilla naisilla – muissa ryhmissä muutokset olivat vähäisempiä

Oma arvio työkyvystä (%) ikäryhmittäin

Oma arvio työkyvystä (%) koulutusryhmittäin, ikävakioitu

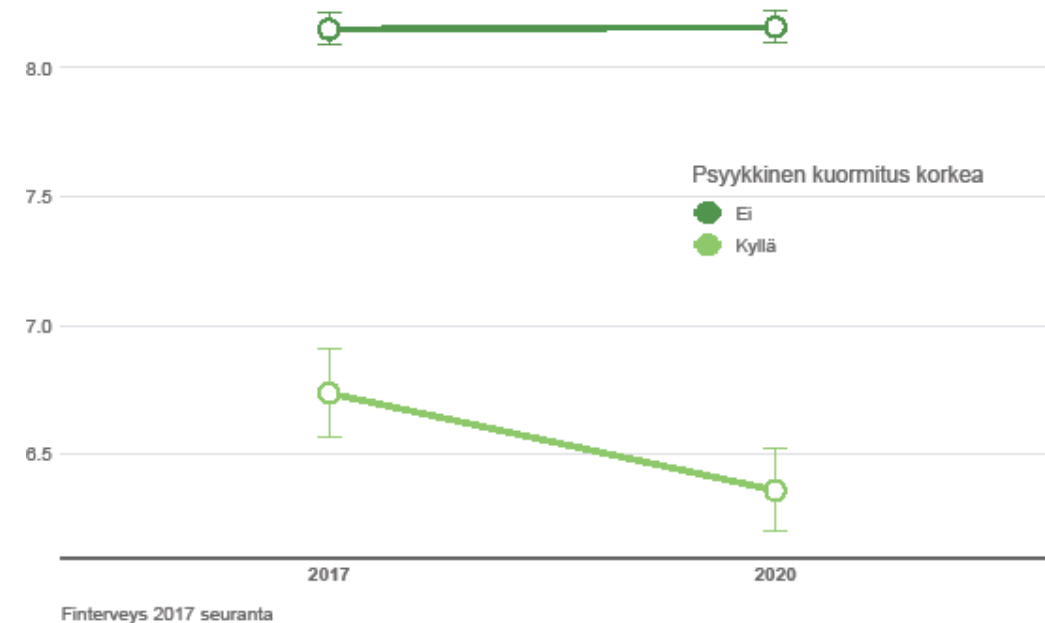

FinTerveys

Lähde: Finterveys 2017 (vuosi 2017) ja FinTerveys 2017 -seuranta (vuosi 2020), THL

Työkyky vuosina 2017 ja 2021 eri psyykkisen kuormituksen ryhmissä

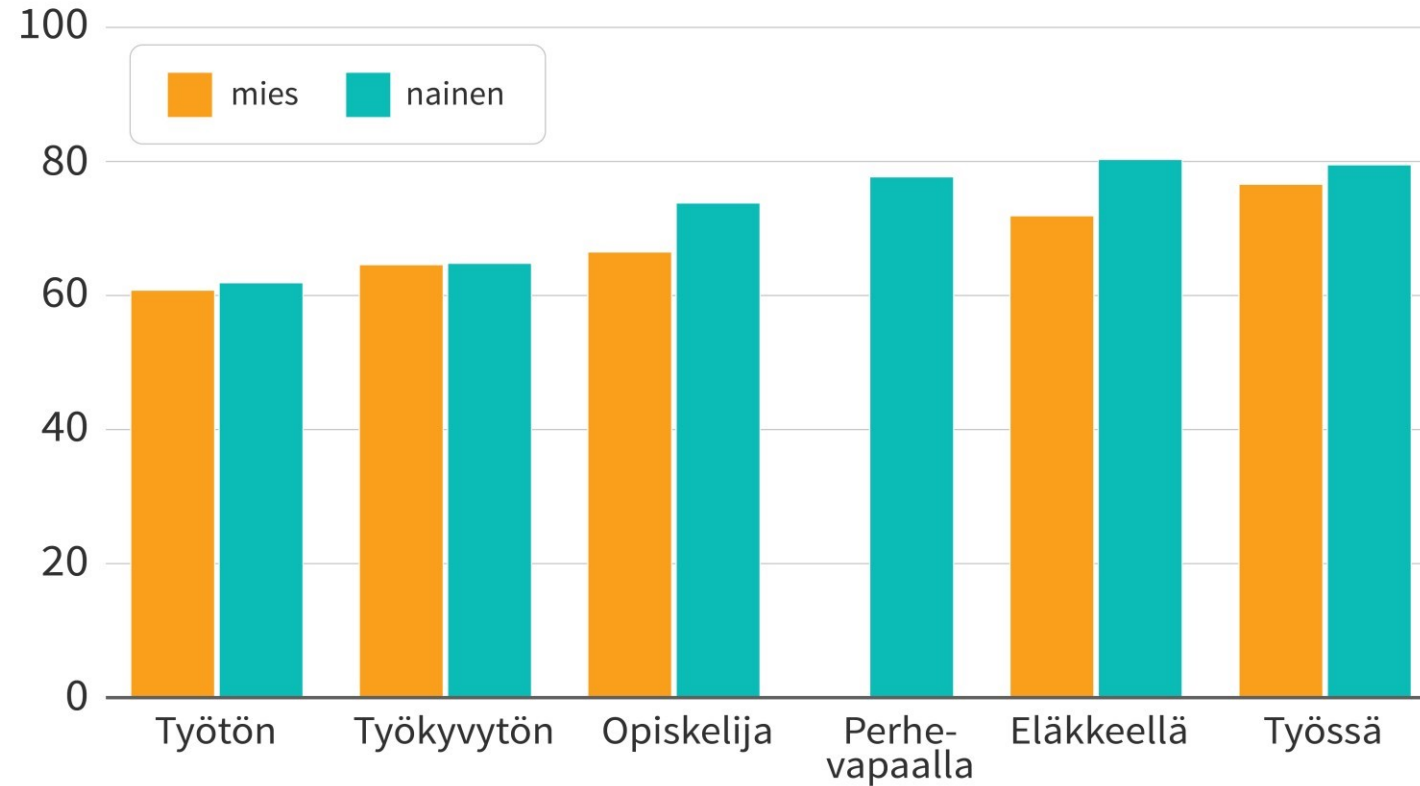
Lähde: <https://akavaworks.fi/julkaisut/koetun-tyokyvyn-kehitys-koronapandemian-aikana/>

Osallisuuden kokemus **työmarkkina-aseman** mukaan 18–64-vuotiaiden keskuudessa

thl

Osallisuuden kokemus näytetään osallisuusindikaattorin keskiarvona, skaala 0–100 pistettä.

Osallisuusindikaattori kartoittaa muun muassa sitä, kokeeko vastaaja päivittäiset tekemisensä merkityksellisiksi, pystyykö hän vaikuttamaan asioihin ja kuuluko hän itselleen tärkeään yhteisöön. Sukupuolitieto väestörekisteristä.

Lähde: FinSote 2019, THL 2021

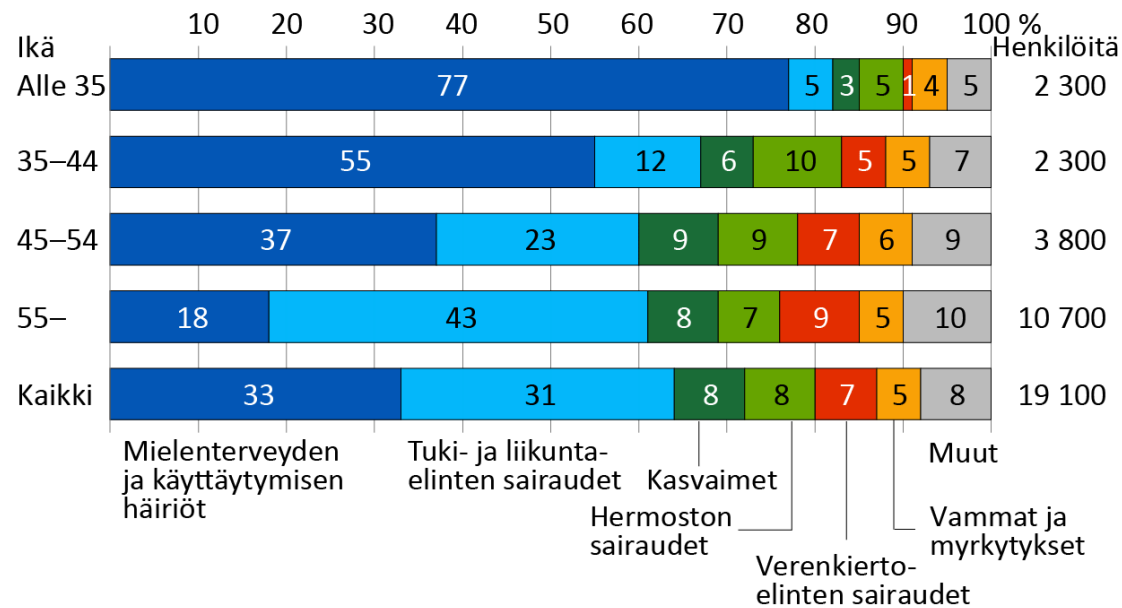
Työllisyysaseman mukaiset erot

- Työttömät kokevat työkykynsä heikommaksi kuin työlliset
- Työllisiin verrattuna työttömillä on todettu olevan mm.
 - heikompi terveys
 - enemmän toimeentulovaikeuksia, masennusta ja yksinäisyyttä sekä
 - heikompi koettu elämänlaatu

Lähde: mm. Saikku & Hannikainen: Työttömien ja työllisten koettu työkyky ja toimeentulo.
<https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201902286584>

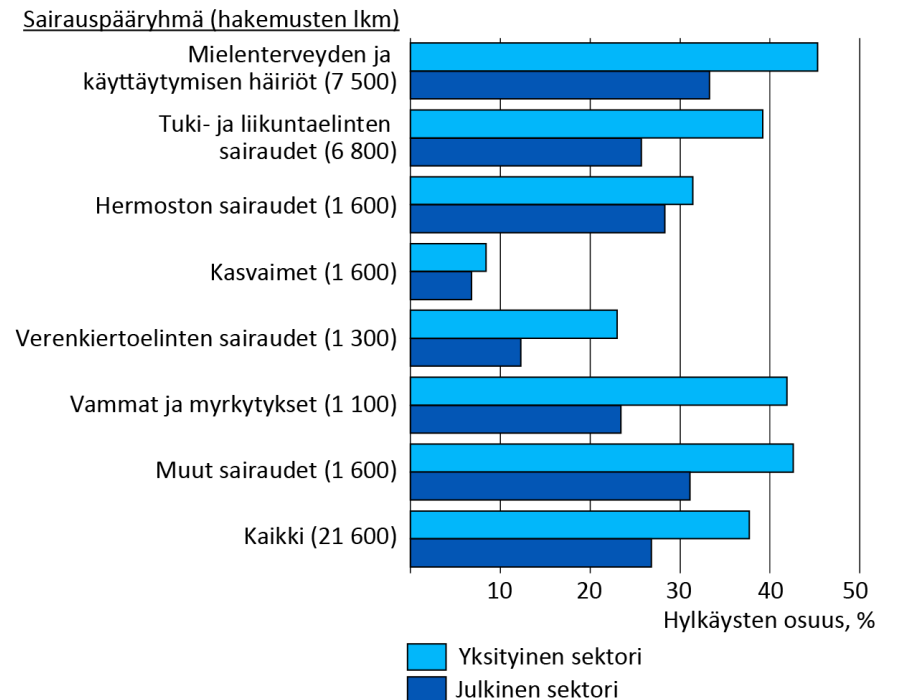
Työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymisen syyt vaihtelevat ikäryhmittäin: mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöt yleisimpiä syitä lähes kaikissa ikäryhmissä - myös hylkäävän päätöksen syynä.

Työeläkejärjestelmästä työkyvyttömyyseläkkeelle vuonna 2020 siirtyneet työkyvyttömyyden syyn ja iän mukaan

Lähde: Eläketurvakeskus

Työkyvyttömyyseläkehakemusten hylkäysprosentti työeläkejärjestelmässä sairauspääryhmän ja eläkesektorin mukaan vuonna 2021

Lähde: Eläketurvakeskus

<https://www.etk.fi/tutkimus-tilastot-ja-ennusteet/tilastot/tyoelakkeensaajat/>
<https://www.etk.fi/tutkimus-tilastot-ja-ennusteet/tilastot/tyoelakehakemukset/>

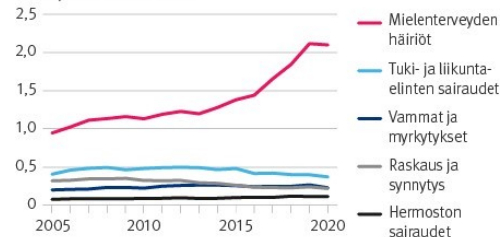
Sairauspäivärahat lähde <https://tutkimusblogi.kela.fi/arkisto/5949>

Mielenterveyden häiriöt merkittävin sairauspäivärahapäiviä aiheuttava sairausryhmä alle 50-vuotiailla

Maksetut sairauspäivärahapäivät yleisimmissä sairausryhmissä eri ikäisillä yhtä ei-eläkkeellä olevaa henkilöä kohden 2005–2020

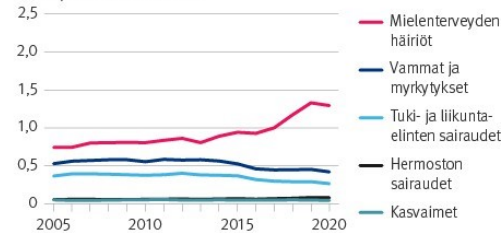
Naiset 16–34 v.

Päiviä yhtä henkilöä kohden

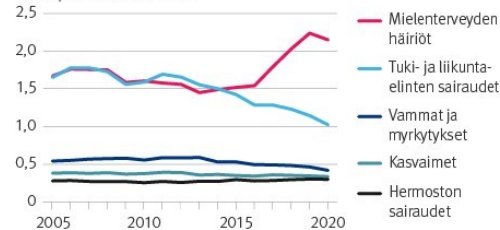
Miehet 16–34 v.

Päiviä yhtä henkilöä kohden

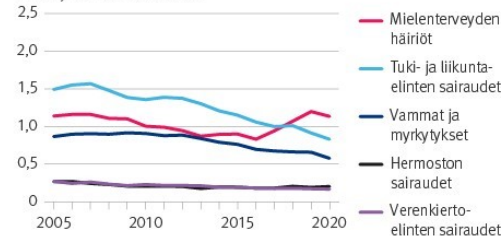
Naiset 35–49 v.

Päiviä yhtä henkilöä kohden

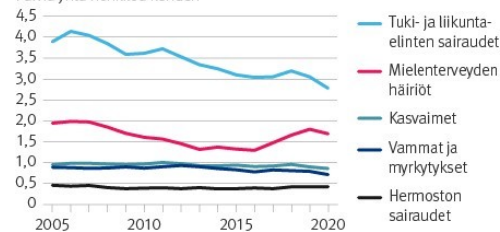
Miehet 35–49 v.

Päiviä yhtä henkilöä kohden

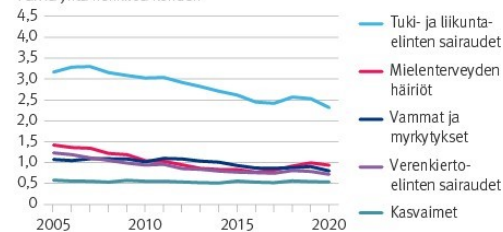
Naiset 50–67 v.

Päiviä yhtä henkilöä kohden

Miehet 50–67 v.

Päiviä yhtä henkilöä kohden

Kela, Tutkimusblogi

Työikäisten yleisimmät kuolemansyyt 2020 (lkm, kuolleet)

15 – 64 v

Yhteensä 7 400

Kasvaimet
2246

Verenkiertoelinten sairaudet
1646

Tapaturmat (pl. alkoholimyrkytys) ja
itsemurhat
1260

Alkoholiperäiset taudit ja
tapaturmainen alkoholimyrkytys
1063

Lisääntymässä

- Huumausaineista johtuvat kuolemat

Lähde: Tilastokeskus, SVT: Kuolemansyyt
http://www.stat.fi/til/ksyyt/2020/ksyyt_2020_2021-12-10_tie_001_fi.html

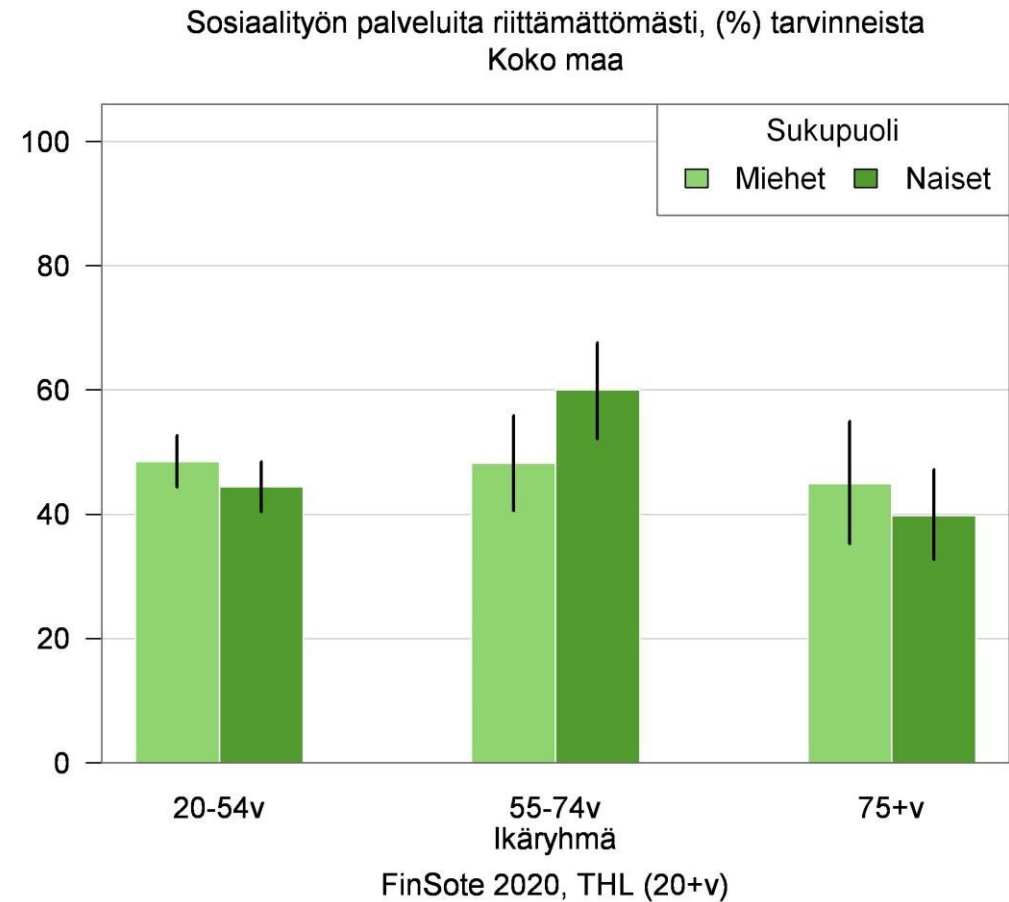
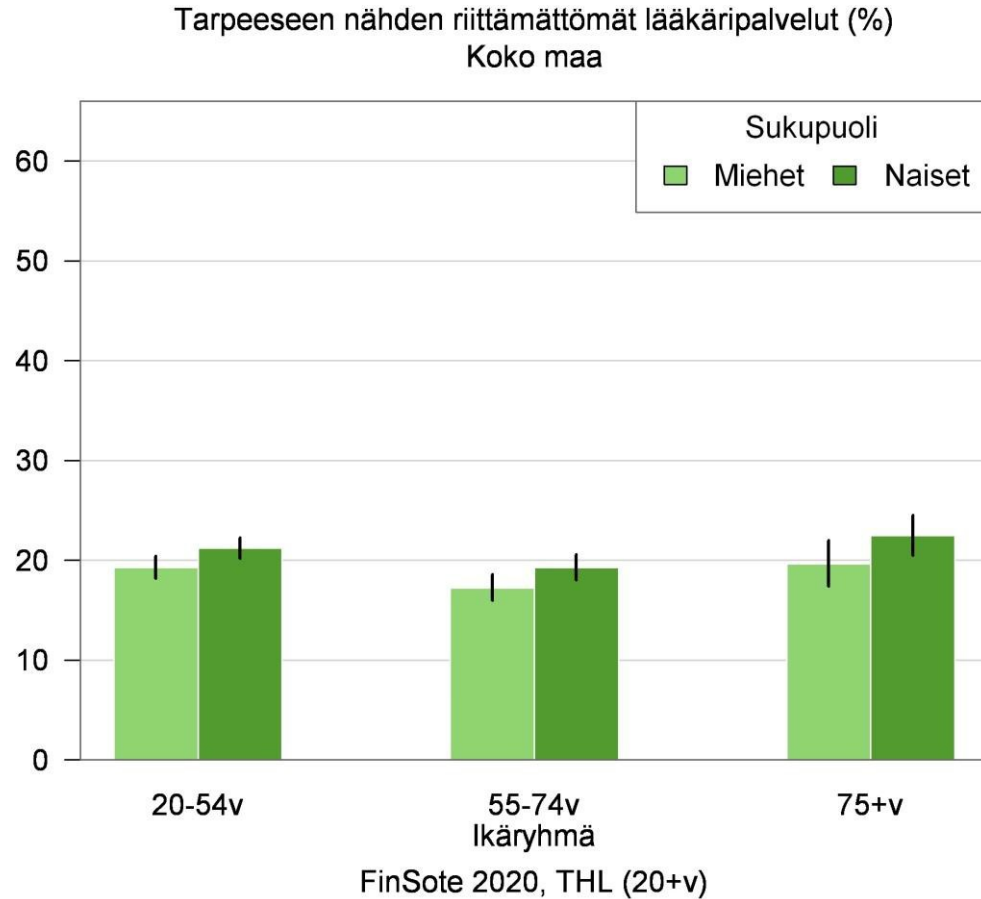
Työllisyysasema ja
elämäntilanne
määrittävät
palvelujen
saatavuutta ja
käyttöä

**Työikäisten palvelujen ja etuuksien käyttö -
palvelurakenne työkyvyn ja työllistymisen
edistämisen kannalta**

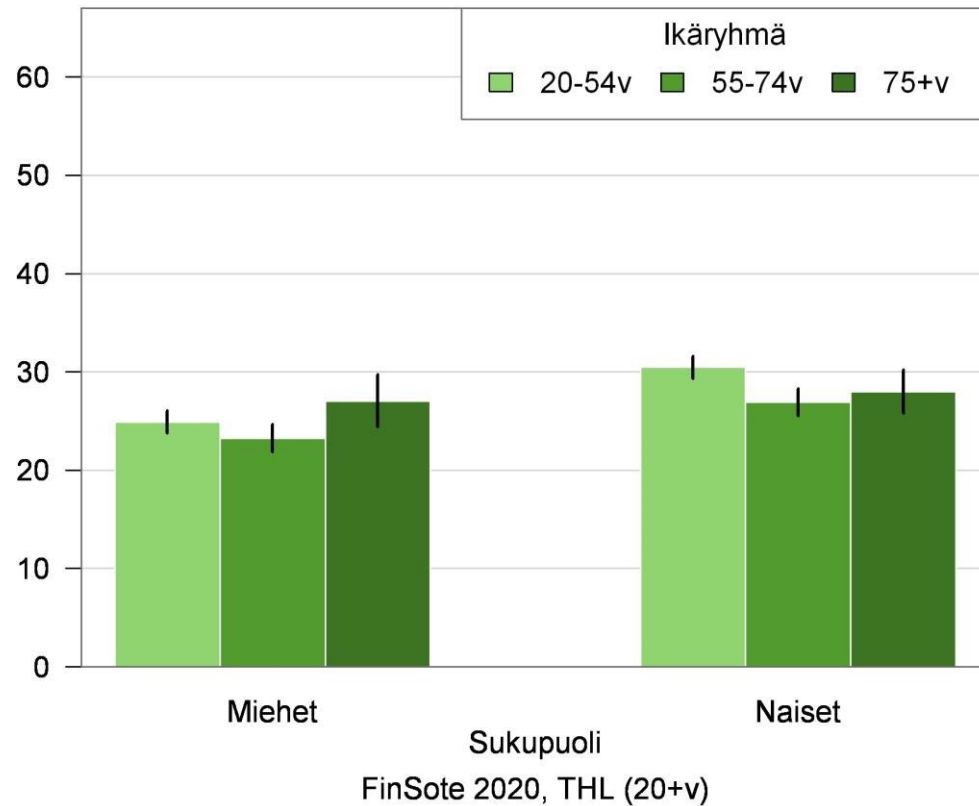
Sosiaalityön palveluja tarvinneet kokevat saaneensa palveluja useammin riittämättömästi kuin lääkärin palveluja tarvinneet

(vertailussa huomioitava kuvioiden erilainen asteikko 0-60 % vs. 0-100)

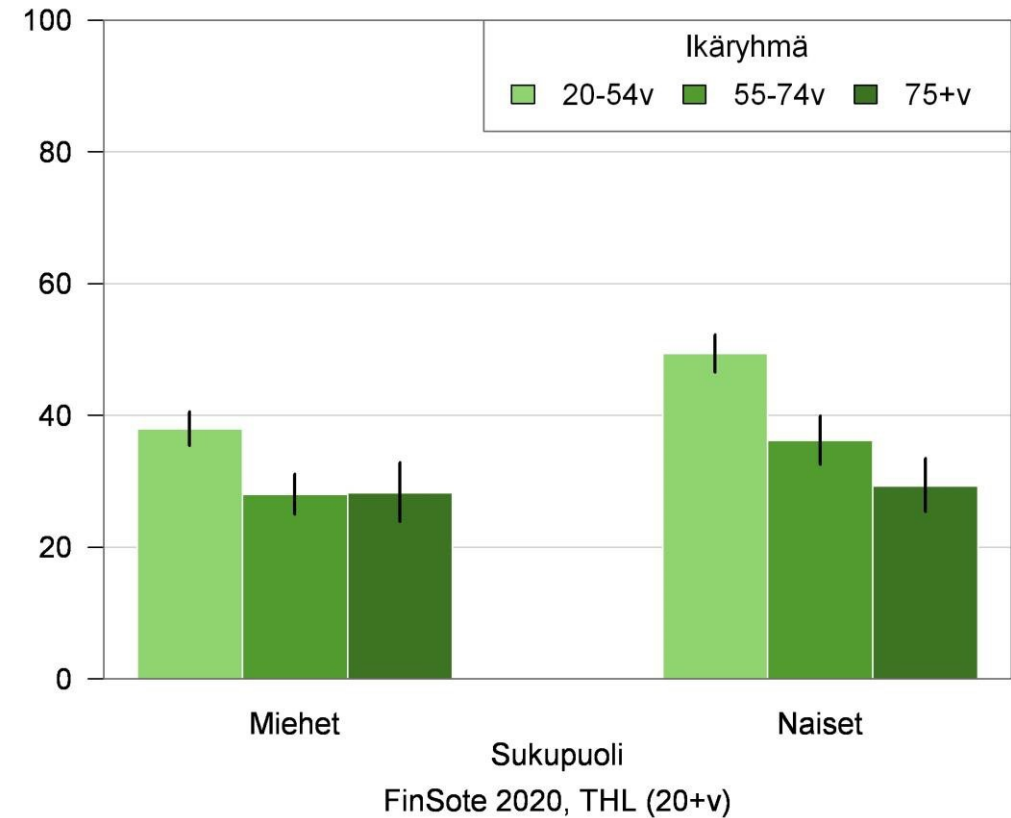

Hoidon jatkuvuus ja integraatio terveyspalveluissa ja sosiaalipalveluissa

Hoidon saantia haittasi pompottelu palvelupisteestä toiseen (%)
Koko maa

Palvelun saantia haittasi pompottelu palvelupisteestä toiseen (%)
Koko maa

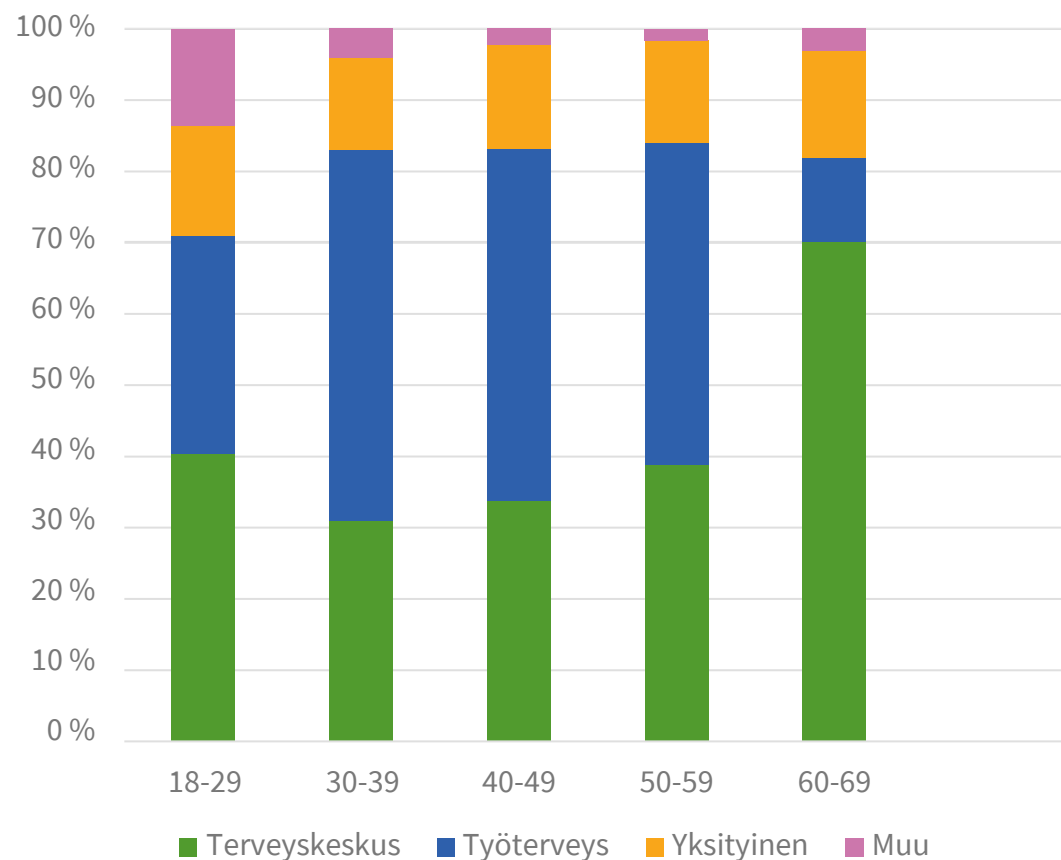
Ensisijainen hoitopaikka*

Lähde: FinTerveys 2017

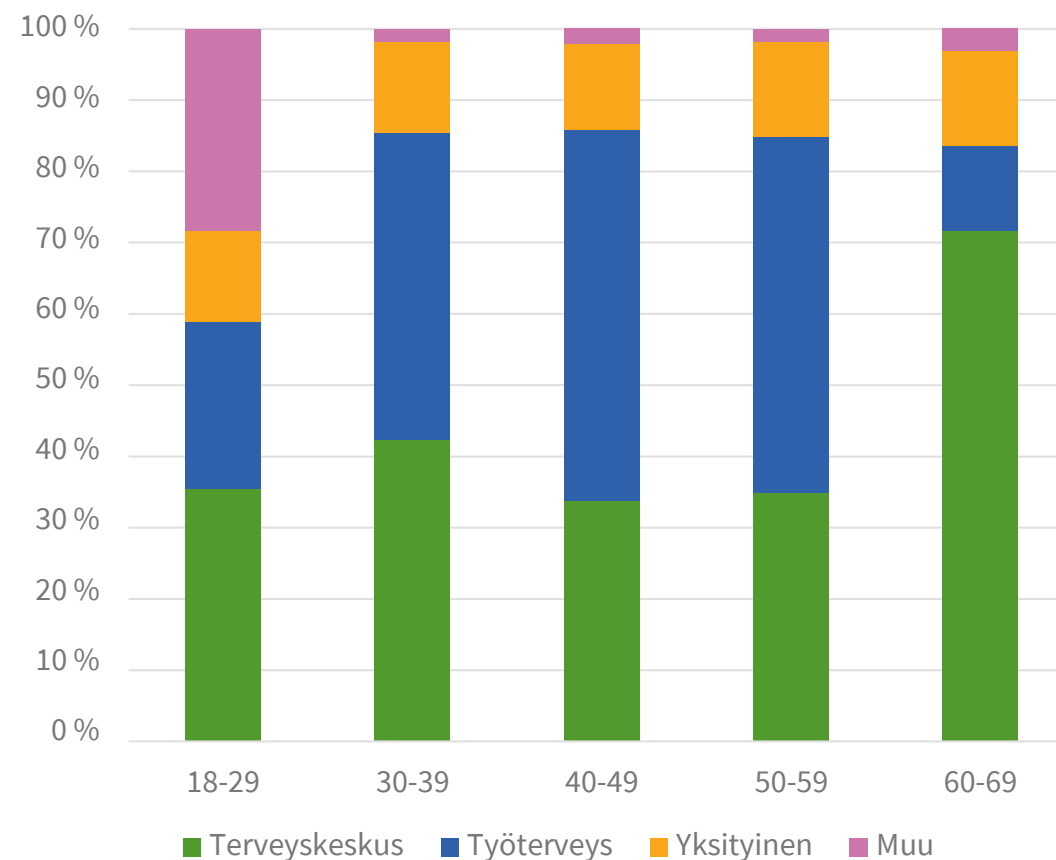
Työterveyshuolto ensisijainen
hoitopaikka työssä olevista 30-69
-vuotiaista (ikävakioitu)

Miehet 58%,
Naiset 59%

Miehet

Naiset

*Mihin alla olevista hoitopaikoista hakeudutte
ensisijaisesti, jos tarvitsette lääkäripalveluja?

Työttömät käyttävät työllisiä enemmän sosiaali- ja terveystalveluita, erityisesti mielenterveys- ja päihdepalveluita

- Tarkastelussa työttömien sosiaali- ja terveystalveluiden käyttö vuonna 2017 rekisteritietojen perusteella
- **Nuorten työttömien (17-25 v) palvelukäyttö painottui mielenterveys- ja päihdepalveluihin**, kun taas vanhimmat (56-65 v) käyttivät enemmän erikoissairaanhoidon palveluita.
- Palvelujen käyttö kasaantui pienelle osalle työttömistä. Osa työttömistä **ei ollut lainkaan palveluiden piirissä**.
- Alueellisia (maakuntien välisiä) eroja erityisesti Kelan kuntoutuksessa ja työttömien terveystarkastuksissa.

Lähde: Väisänen & Sinervo

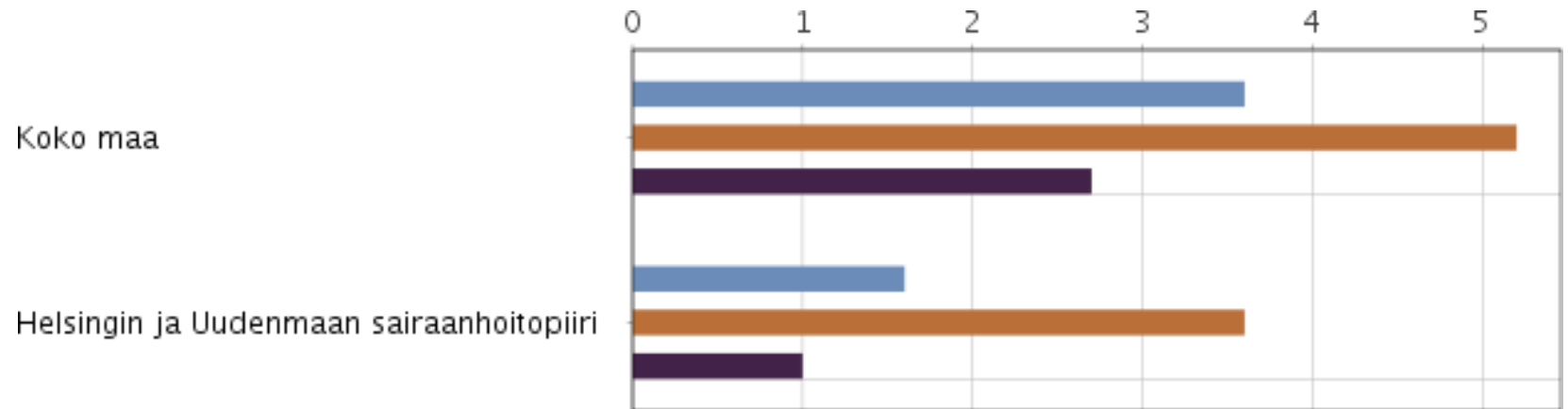
<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-796-8>

Työttömien terveystarkastukset

- Laaditaan henkilökohtainen hoito- tai palvelusuunnitelma.
- Kirjataan terveyden ja hyvinvoinnin sekä työkyvyn kannalta olennaiset suunnitelmat ja tavoitteet sekä sovitaan seurannasta
- Tunnistetaanko mielenterveyden ja päihdeongelmat – saavatko tarvittavan tuen ja palvelut?
- perusterveydenhuollon avohoidon vastaanotoilla 18 - 64-vuotiaille työttömille tehtyjen terveystarkastuksien osuus työttömistä

2018, 2019, 2020

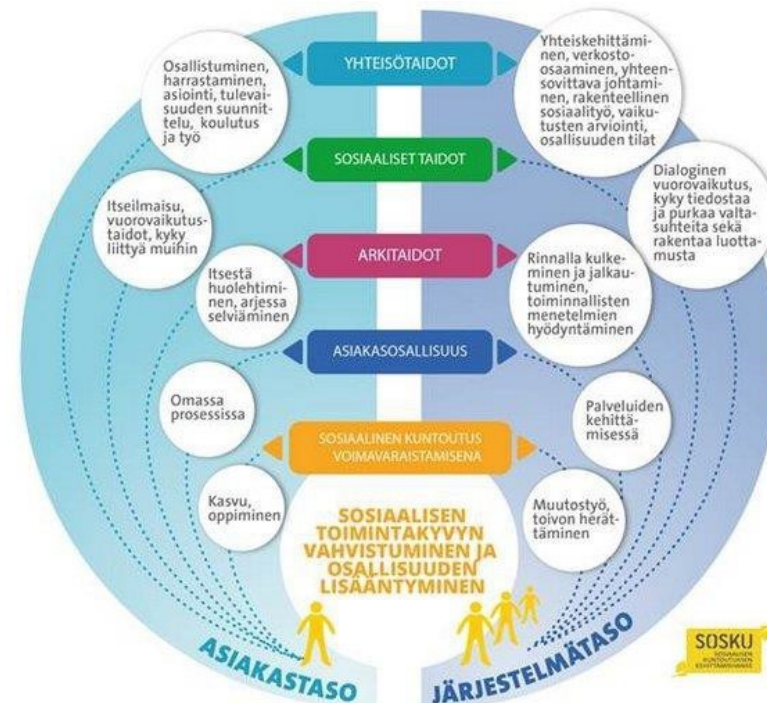
Työttömien terveystarkastukset, % työttömistä [info ind. 5274](#)

Lähde: Sotkanet

Kuntouttava työtoiminta ja sosiaalinen kuntoutus

- Sosiaalipalvelu, josta vastuu hyvinvointialueilla
- Sosiaali-, terveys-, kuntoutus- ja työllisyyspalvelujen ammattilaisten yhteistyö
- Jakso 3 -12 kk
- Sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen keinoin annettavaa, tehostettua yksilöllisen ja toiminnallisen tuen yhdistävää palvelua,

Kelan tukema lääkinällinen ja ammatillinen kuntoutus

	2019	2020
Kuntoutuspalveluja saaneet yhteensä	134 010	141 128
Ammatillinen kuntoutus	27 498	30 718
Vaativa lääkinällinen kuntoutus	35 502	37 760
Kuntoutuspsykoterapia	50 392	56 682
Harkinnanvarainen kuntoutus	26 752	22 174
Kuntoutusrahaa saaneet	45 586	43 394

Lähde: Kelan Tilastojulkaisut

Työikäisten palvelut Tulevaisuuden sote-keskuksissa

- Työkyvyn tuen tiimi
- Työttömien terveystarkastukset
- Työikäisten sosiaalipalvelut
- Fokuksessa päihde- ja mielenterveyspalvelut: näiden integraatio muuhun
- Huomioitava myös kansantautien/kansanterveysongelmien ehkäisy ja hoito: hoidon saatavuus ja jatkuvuus, hoitopolut/-ketjut
 - Myös monisairastavuus, mielenterveys- ja päihdeasiakkaiden muu terveys
- Opiskeluterveydenhuolto: nuoret aikuiset
- Vanhemmuuden ja parisuhteen tuki: neuvolat ja kouluterveydenhuolto, perhekeskukset

Työkalupakki työpaikoille

työntekijöiden hyvinvoinnin, terveyden ja työhön osallistumisen tukemiseksi

MITÄ?

- Yli 120 käytännöllistä keinoa, joilla työpaikka voi tukea **kaikkien** työntekijöiden hyvinvointia, terveyttä ja työssä käymistä sekä **ehkäistä tarttumattomien tautien, kuten sydän- ja verisuonisairauksien, tyypin 2 diabeteksen, tuki- ja liikuntaelinvaivojen, masennuksen ja keuhkosairauksien kehittymistä.**

KENELLE?

- Kaikille työhyvinvoinnin edistämiseen osallistuville toimijoille
 - Työnantaja, HR, ruokapalvelut, työterveys...

TAUSTALLA

- 3 kirjallisuuskatsausta
- 45 sidosryhmähaastattelua yht. 6 EU-maassa
- Pilotoitu 6 EU-maassa 10 työpaikalla

SAATAVISSA

- <http://chrodis.eu/08-chronic-diseases-and-employment/>
- 10 kieliversiota

HYTE sotessa

Hyvinvointialueen tuki
kuntiin: tieto,
asiantuntemus,
resurssit.
Alueellinen
Hyvinvointikertomus

Arkiympäristössä
esteettömyys ja
syrjimättömyys, terveyttä
ja hyvinvointia edistävien
valintojen ”tuuppaukset”,
yritys- ja järjestöyhteistyö

Ehkäisevät palvelut (esim.
opiskeluterveydenhuolto ja
työterveyshuolto, neuvolat,
rakenteellinen sosiaalityö),
kaikissa palveluissa
työkykyyn liittyvien
ongelmien varhainen
tunnistaminen ja
puheeksiotto, neuvonta ja
tuki, ml.
kokemusasiantuntijat

Työkykyohjelman 22 hankkeessa työn alla

- Työkyvyn tuen tiimien muodostaminen ja asiakastyö, toimintamallin kuvaaminen
- Asiakasvastaavien nimeäminen, asiakasvastaavamallien kehittäminen ja toimintamallin kuvaaminen (liittyy vahvasti työkyvyn tuen tiimien kehittämiseen)
- Työkyvyn tuen palvelukokonaisuuksien kehittäminen ja kuvaaminen, esim. palvelumuotoilun keinoin (hankkeiden verkostotyöpajat ym.), mukana sosiaalihuollon työllistymistä tukeva palvelukokonaisuus/polut
- Laatukriteereihin perustuvan tuetun työllistymisen työhönvalmennuksen pilotointi
- Alihankintamallin mahdollisuuksien selvittäminen ja pilotointi
- Valtakunnallinen koordinaatio + viisi aluekoordinaattoria tukevat hankkeita (sparraus, verkostojen kokoaminen ym.)

Ajankohtaisia haasteita

- Miten tuetaan nuorten aikuisten opiskelu- ja työkykyä sekä pääsyä työelämään?
 - NEET (ei opiskele eikä työelämässä), autismin kirjon ja muut neuropsykiatriin häiriöihin liittyvät oireet/erityispiirteitä omaavat, psyykkisesti oireilevat, psykiatrisessa hoidossa olleet/hoitoon jonottavat, päihteitä käyttäneet/käyttävät?
 - Arjen tuki + mielenterveys- ja päihdepalvelut, kuntoutus ja Ohjaamot
- Miten ehkäistään työkyvyn heikkeneminen ja työmarkkinoiden ulkopuolelle jääminen (ei-toivottu epävakaa pätkätyöllisyys, pitkäaikaistyöttömyys, sairauseläkkeet, pitkäaikaiset sairauslomat)?
- Miten tuetaan työ-, opiskelu- ja toimintakyvyn ylläpitämistä ja edistämistä kaikille työmarkkina-asemasta riippumatta?
 - Työn, opiskelun ja perhevapaiden limittyminen
- Ikääntyvien ja osatyökykyisten työ- ja opiskelumahdollisuudet: hyödyntämätön työkykypotentiaali?

Ratkaisuja

- Toiminta- ja työkyvyn arviointimittarit (ml. mielenterveys) laajaan käyttöön työikäisten palveluissa – yksilöllisiin tarpeisiin perustuva ohjaus ja tuki
- Työikäisten palvelukokonaisuus: integroitu sote-keskusten, opiskelu- ja työterveyshuollon palvelukokonaisuus, jossa ei ole väliinputoajia tai turhaa päällekkäisyyttä
- Painopiste terveyden, hyvinvoinnin ja turvallisuuden edistämiseen: hyte-sote yhdyspinta
- Uusien hyvinvointialueiden päättäjille tietoa sote-sektorin merkityksestä työllisyyden edistämisessä
- [Huomioidaan myös Kelan palvelut ja TE-palvelut, Kela sote-keskuksissa – projekti sekä Työllisyyden kuntakokeilut](#)
- Laajan hanke- ja kokeilutoiminnan yhteen nivominen ja koordinaatio – vaikutusten arviointi ja näyttöön perustuvat toimet
- Terveys ja hyvinvointi laajasti huomioon yhteiskunnallisessa päätöksenteossa ja kaikissa politiikoissa

Tulevaisuuden
sotessa tarvitaan
työikäisten palvelu-
kokonaisuutta

**Lähtökohdaksi työikäisen väestön ja palvelutarpeet,
erityisesti työ- ja toimintakyvyn näkökulmasta
Asiakkaan yksilöllinen kohtaaminen, kuuleminen ja
osallisuus**